

Socialnämnden

20 april 2023

Yttrande om författningsförslag i utredning ”Trygga hem för barn” SOU 2022:71 Dnr Ju2023/00125

Sammanfattning

I utredningen lämnas författningsförslag om ändringar i gällande lagstiftning inom föräldrabalken, socialtjänstlagen (2001:453) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) i delar som gäller vårdnadsöverflytt och adoption för barn som stadigvarande vistas i annat enskilt hem. Författningsförslagen syftar till att stärka tryggheten, stabiliteten och kontinuiteten för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2024.

Beredning

I beredningen har enhetschef Marie Brynbo, förvaltningsjurist Igors Timofejevs, sektionschef Monika Heideman samt sakkunnig Elin Johansson deltagit.

I ärendet finns följande handlingar

- Statens offentliga utredning ”Trygga hem för barn” 2022:71

Förslag till beslut

Socialförvaltningens förslag till socialnämnden är

att godkänna yttrandet.

Utredningens huvudsakliga uppdrag

- Utredda om förutsättningarna för vårdnadsöverflyttning bör ändras för att tillgodose familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet.
- Utredda behovet av åtgärder för att underlätta förutsättningarna för prövningen av frågor om vårdnadsöverflytt för barn i familjehem.
- Utredda om förutsättningarna för adoption bör ändras för att tillgodose familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet.
- Utredda hur skyddet för barn kan stärkas när fråga om umgänge uppkommer med en förälder som utövat våld eller gjort sig skyldig till annan allvarlig kränkning

Utredningens huvudsakliga förslag

- 6 kap. 2 a § i Föräldrabalken ska tydliggöras. Av paragrafen ska det framgå att bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning. Det ska även framgå att risken för att barnet far illa ska vara en del av den bedömningen. I nuvarande lydelse framgår omständigheter som särskilt ska beaktas, dessa förslås tas bort från lagtexten.
- 6 kap. 8 § i Föräldrabalken ska ändras för att tydliggöra när en vårdnadsöverflyttning ska ske. Därutöver ska det tillföras en uppräknning av omständigheter som särskilt ska beaktas i bedömningen.
- Det ska införas en ny bestämmelse i Föräldrabalken som ger rätten möjlighet att inhämta sakkunnigutlåtande från psykolog.
- Vårdnadshavare och barn ska kunna få ett offentligt biträde i ett ärende om vårdnadsöverflyttning.
- En bestämmelse ska införas i socialtjänstlagen som innebär att socialnämnden i den kommun som beslutat om familjehemsplaceringen får bevilja fortsatta insatser till barnet efter en vårdnadsöverflyttning.

Utöver dessa förslag föreslår utredningen att regelverket kring adoption inte ska förändras samt att det inte ska införas en särskild bestämmelse som anger att barn i vissa situationer som utgångspunkt inte ska ha umgänge med en förälder. Därutöver föreslår utredningen även följändringar samt tydliggörande ändringar som ska möjliggöra förslagen.

Socialnämndens yttrande

Socialnämnden vill betona att utredningen genomgående visar på en tydlig strävan om att uppnå tryggare och stabilare förutsättningar för kontinuitet för familjehemsplacerade barn. Nämnden tycker att barnets bästa tydligt framgår i de förslag till ändringar som framförts och i de flesta delarna har socialnämnden inget att erinra. Socialnämnden tycker att familjehemsplacerade barn är en utsatt grupp vars rättigheter och trygghet behöver lyftas fram tydligare, i enlighet med utredningens framskrivna författningsförslag och ändringar av bestämmelser. Socialnämnden anser att det är särskilt positivt att det i 6 kap. 2 a § Föräldrabalken förtydligas att barnets bästa är en helhetsbedömning, detta kan antas bidra till att barnets bästa tillgodoses i en större utsträckning. Socialnämnden ställer sig vidare bakom utredningens slutsats om att domstolsverket bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål.

En fråga där det finns ett behov av översyn, men som inte har behandlats inom ramen för utredningen är hanteringen av vårdnadsöverflyttning när placering av barnet har berott på ett skyddsbehov i förhållande till vårdnadshavaren och där det finns ett behov av att vårdnadshavare inte känner till var barnet är bosatt. I sådana ärenden kan vårdnadshavarens kännedom om vilket familjehem barnet är bosatt hos, innebära att skyddsbehovet inte längre kan tillgodoses. Det finns utifrån nu gällande lagstiftning oklarheter hur en vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § Föräldrabalken kan genomföras samtidigt som barnets skyddsbehov tillgodoses. Socialnämnden påtalar därför att det finns ett behov av att göra en

översyn med fokus på denna frågeställning, då det handlar om barn som är i ett särskilt behov av åtgärder från det allmänna.

Det finns vidare några delar i utredningens författningsförslag som socialnämnden vill kommentera ytterligare.

Förutsättningar för en vårdnadsöverflytt – Ändring av paragrafen 6 kap 8 § Föräldrabalken

Utredningen föreslår att det i 6 kap. 8 § Föräldrabalken ska förtydligas när en vårdnadsöverflyttning ska ske samt att återföreningsprincipen förs in som ett centralt begrepp i lagstiftningen. Syftet med utredningens förslag är varken att öka eller minska antalet vårdnadsöverflyttningar. Syftet är att vårdnadsöverflyttningar ska ske i de fall där det inte längre är aktuellt att arbeta för en återförening samtidigt som det för det enskilda barnet skulle skapa ökad trygghet och stabilitet att det rådande förhållandet får bestå. Utredningen föreslår även att omständigheter som särskilt ska beaktas av domstolen vid en sådan prövning tillförs paragrafen. Socialnämnden anser att det är positivt att förutsättningarna för en vårdnadsöverflytt förtydligas och att omständigheter som särskilt ska beaktas av domstolen regleras. Enligt Socialnämnden kan detta antas bidra till en större rättssäkerhet.

Socialnämnden anser dock att ordalydelsen av föreslagen lydelsen är något motstridig i förhållande till att avsikten inte har varit att öka eller minska antalet vårdnadsöverflyttningar. Även om återföreningsprincipen redan idag är en central del i lagstiftningen och är en central del av socialtjänstens arbete med placerade barn, så kan en förändring i lagstiftningen där återföreningsprincipen på ett tydligare sätt utgör en central del av prövningen om vårdnadsöverflyttning, tolkas som att det sker en skärpning av kraven i förhållande till vissa omständigheter som särskilt ska beaktas i frågan om vårdnadsöverflyttning. Detta skulle kunna få till följd att Socialnämnden ansöker om vårdnadsöverflytt i en mindre utsträckning.

Därutöver framgår det av nuvarande ordalydelse att en vårdnadsöverflytt förutsätter att det är uppenbart till barnets bästa att rådande förhållande får bestå och att vårdnaden flyttas över. I den föreslagna lydelsen har uppenbarhetsrekvisitet tagits bort. Även om bedömningen, utifrån den nya ordalydelsen har ett annat fokus, anser Socialnämnden att det finns en viss risk för att avlägsnandet av uppenbarhetsrekvisitet kan tolkas som att kraven för att en vårdnadsöverflyttning ska kunna ske har sänkts. Främst vad gäller bedömningen gällande om det är till barnets bästa att rådande förhållande får bestå. Detta skulle kunna få till följd att vårdnaden flyttas över i fler fall, även om det finns en viss osäkerhet kring om det är till barnets bästa att rådande förhållande får bestå.

Mot bakgrund av ovanstående menar socialnämnden att det finns en risk för att det uppstår tolkningssvårigheter avseende den föreslagna ordalydelsen och att vårdnadsöverflyttningar sker i en annan utsträckning än vad som sker idag. Socialnämnden anser därför att en närmare analys gällanden den föreslagna lydelsen behöver göras och att föreslagen ordalydelse eventuellt behöver revideras.

Placeringskommunen ges möjlighet att bevilja insatser till ett barn efter en vårdnadsöverflytt

Utredningen föreslår att socialnämnden i den kommun som beslutat om familjehemsplaceringen även får bevilja fortsatta insatser till barnet. Socialnämnden anser att det är positivt att det ges en utökad möjlighet att tillgodose barns behov och trygga familjehemsföräldrar i förhållande till en tilltänkt vårdnadsöverflytt. Socialnämnden anser

dock att den förslagna lagparagrafen kan leda till tolkningsvårigheter som kan bidra till oklarheter kring ansvarsfördelningen mellan kommuner i enlighet med 2 a kap. i Socialtjänstlagen. Exempelvis framgår inte hur en situation ska hanteras om socialtjänsten i placerande kommun (den kommun som har initierat vårdnadsöverflyttning) vägrar bevilja den enskilde en insats. Ska placeringskommunen vid en begäran från en enskild om insatser avvisa ansökningen, då det inte finns en skyldighet att bevilja den enskilde en insats? Eller ska placeringskommunen göra en formell prövning och avslå ansökningen med hänvisning till att bosättningskommunen kan tillgodose behovet? Därutöver framstår det också som oklart om en bosättningskommun kan vägra en enskild insatser med hänvisning till den enskildes möjligheter att få sitt behov tillgodosett på annat sätt. Då den enskildes möjligheter att eventuellt få insatser från placeringskommunen inte är uttömda då. Socialnämnden menar att otydligheterna i denna del kan leda till en rättsosäkerhet, varför socialnämnden anser att förslaget i denna del behöver analyseras vidare och förtydligas.

Socialnämnden förstår att syftet till förslaget är utifrån barnets bästa av att kunna få fortsatt stöd i den kommun som har kännedom om barnets historik och barnets situation. Nämnden vill dock betona att utifrån ovan oklarheter kan det riskera att drabba det enskilda barnet och dess särskilt förordnade vårdnadshavare då tillsättningen av stöd kan dra ut på tiden om det råder meningsskiljaktigheter mellan två kommuner kring var sådant stöd bör beviljas.

Mål om vårdnadsöverflytt ska inte flyttas till allmän domstol

I utredningen har en bedömning gjorts kring om prövningen av mål om vårdnadsöverflyttning ska flyttas till allmänna förvaltningsdomstolar. Vid en sammanvägning av de för- och nackdelar som gjorts är bedömningen att de skäl som talar mot att flytta prövningen av mål om vårdnadsöverflyttning överväger de fördelar som en sådan förändring skulle innebära. Socialnämnden anser att det är positivt att det har gjorts en utredning i frågan. Socialnämnden anser dock att det finns ytterligare omständigheter som inte har beaktats av utredningen som kan påverka bedömningen kring lämpligheten av att flytta över prövningen till allmänna förvaltningsdomstolar.

Socialnämnden har förståelse för utredningens uppdrag och de begränsningar som det innebär, men anser att det är mer ändamålsenligt att frågan om att flytta prövningen till allmän förvaltningsdomstol bör beröra en flytt av prövningen för såväl vårdnadsöverflyttningar enligt 6 kap. 7 § som 6 kap. 8 § föräldrabalken. Dessa typer av ärenden hör samman på ett tydligt sätt och bägge av dessa måltyper har en nära koppling till bestämmelserna i socialtjänstlagen och LVU. Om en flytt av prövning av dessa måltyper sker tillsammans och bägge dessa måltyper flyttas över till allmän förvaltningsdomstol, kan en del av de gränsdragningsvårigheter som redogörs för i utredningen undvikas.

Därutöver anser socialnämnden att det finns ytterligare omständigheter som har betydelse för lämpligheten av flytten av prövning till allmän förvaltningsdomstol som utredningen inte har berört. En sådan omständighet är domstolsslagens olika synsätt på sekretess. De allmänna förvaltningsdomstolarna har utifrån handläggningen i mål gällande LVU en vana att hantera uppgifter och göra sekretessbedömningar i förhållande till socialtjänstsekretessen och i förhållande till de utredningar som en socialnämnd lämnar till domstolen. De allmänna domstolarnas hantering av sekretess skiljer sig i denna del från allmänna förvaltningsdomstolarnas hantering av sekretess. De olika domstolsslagens olika hantering av sekretess kan innebära att uppgifter om enskilda som hade ansetts vara sekretessbelagda vid en prövning av en LVU-ansökan kan bedömas inte vara sekretessbelagda när frågan om vårdnadsöverflyttning prövas i allmän domstol, även om socialnämnden framställer ett sådant yrkande. Detta är särskilt viktigt att beakta med hänsyn till barnets bästa. Socialnämnden

menar att denna omständighet talar för en flytt av prövning om vårdnadsöverflytt till allmän domstol.

Vidare menar socialnämnden att en flytt av prövningen till allmän förvaltningsdomstol även kan leda till att prövningen koncentreras till att endast omfatta prövningen av frågan om vårdnadsöverflyttning. Även detta talar för en flytt av prövningen till allmän förvaltningsdomstol. Utifrån gällande praxis finns det inte ett hinder för en vårdnadshavare att i ett mål och vårdnadsöverflyttning även yrka på att rätten ska reglera ett umgänge med barnet. Detta kan leda till att frågan om framtida umgänge kan få ett stort fokus i målet och att frågan om vårdnadsöverflyttning får en mindre framträdande roll. Detta kan leda till att prövningen i målet kompliceras. En ytterligare omständighet som innebär att prövningen kompliceras och innebär en osäkerhet är att denna fråga kanske inte varit aktuell tidigare och vårdnadshavare inte tidigare gett uttryck för en önskan om umgänge. Ett sådant förfarande riskerar därutöver innebära att målet väsentligen försenas. Till detta bör tilläggas att det är socialnämnden som är part i målet och att den tilltänkta särskilt förordnade vårdnadshavaren inte är part i målet. Socialnämnden är således motpart i en fråga som socialnämnden senare inte kommer att ansvara för. Mot denna bakgrund anser socialnämnden att det hade varit fördelaktigt att prövningen i dessa mål koncentreras till prövningen av överflyttning av vårdnad, vilket underlättas om prövningen av vårdnadsöverflyttning flyttas till allmänna förvaltningsdomstolar.

Ytterligare omständigheter som inte har behandlats av utredningen är frågan om de olika domstolsslagens vana att hantera myndigheters beslut i förhållande till ett eventuellt samtycke samt i vilken utsträckning som domstolar gör en bedömning kring barnets bästa, trots att en vårdnadshavare samtycker till myndighetens förslag.

Mot bakgrund av ovanstående anser socialnämnden att det finns ett kvarvarande behov av att analysera och bedöma om övervägande skäl talar för att prövning av vårdnadsöverflyttning ska flyttas till allmän förvaltningsdomstol.

Jessica Granqvist
Tillförordnad socialdirektör

Gunilla Christiansson
Kvalitetschef

Beslutet ska skickas till

Handläggare

Justitiedepartementet enl. instruktioner i remissen